

הרב שלמה אלעזר מנחם שפילמאן

מבצר הכוללים, קרית יואל מאנרא יצ"ו

אי מותר להתפלל על גוי שימות, כדי להרוויח ממון ליי"ף אינשורענ'ס פאליס"

הנני בשורתי ע"ד שאלה שנשאלתי מאברך בר אוריין ויר"ש, שקנה בשותפות ליי"ף אינשורענ'ס פאליס"י מאיזה חברת ביטוח הנעשה על קבוצת גוים זקנים שכבר עברו שנות תשעים לחייהם ומהם גבורות שמונים, ומשלם בכל חודש להחברה תקציב [פרימיום] העולה לו להוצאות גדולות, ובכל יום ויום מצפה מתי ימותו זקנים הללו ויפטר הוא וסיעתו מלשלם התקציב מידי חודש בחדשו, וירוויחו הדמים שהשקיעו במקחם, ונפשיו בשאלתו אי אריך להתפלל לפני אבינו שבשמים שגוים הללו ימותו [והם הגיעו ממילא לימים שאין להם חפץ], או לא דלאו אורח ארעא למיעבד הכי דהא כתיב (תהילים קמה ט) ורחמיו על מעשיו, וכשהתבוננתי למצוא לו פתרון נראיתי שיש צדדים לכאן ולכאן מגמ' ורו"א ויען שהן דברים העומדים ברומו של עולם, אמרתי לשטחם בפני גדולי הוראה פותחי שער לדופקי תשובה, שיוורנו כדת מה לענותו, כי שואל לדעת איך להתחנן בתפילתו, וזכיתי לקבל מענה מחדר הוראתם, ויובא להלן, וזה תוכן צדדי השאלה.

א

בגמ' גבי ריב"ל שמעינן דאסור לקלל לגוי בשעת זעם, וכ' בעלי תוס' תרי טעמא חדא דאסור להורידן בידים, ועוד דלאו אורח ארעא לאמרוחי שמיא דרחמיו על כל מעשיו כתיב

הנה, מצינו בגמ' (ברכות ז, וע"ז ד:; וסנהדרין קה:): ההוא מינאי דהויה בשבכותיה דר' יהושע בן לוי הוה קא מצער ליה טובא בקראי, יומא חד שקל תרנגולא ואוקמיה בין כרעיו דערסא ועיין ביה סבר כי מטא ההיא שעתא אלמייא כי מטא ההיא שעתא ניים, אמר

א. ויצויין דנחוץ לפרש קמי שמיא בקשותיו בתפלתו להדיא, כדאיתא בזה"ק (וישלח דף קסט.) הביאו פר"ח והשער"ת באו"ח (סי' קי"ט) אמ"ש מג"א (שם סק"א) ממנהר"ל דהמתפלל על חולה שלא בפניו צריך להזכיר שמו עיי"ש, דבוחר עה"פ הצילנו נא מיד אחי מיד עשו וגו', מאן דצלי צלותיה בעי לפרש מלוי בדקא יאות, בגין דאשתמודע מלה לעילא עיי"ש, ועי' באוהחה"ק (ריש פ' ואתחנן) עה"פ בעת ההוא 'לאמר', דא' מתנאי תפילה שתהי' תפילתו מפורשת ולא תהי' סובלת פ' בלתי הגון, וכמעשה שהובא במדרש (אסתר ז כד) בגוי ישראל וכו' עכ"ל, וכן גבי פרנסתו מצינו בגמ' ב"מ (קו.) א"ל זרעי חיטי ואול זרעי שערי ואשתדף בו' א"ל אילו זרעתא חיטי הוה מקיים ותגור אומר ויקם לך, ומסתברא בו', ופירש"י מה שתבקש מן היוצר יעשה, ואני לא בקשתי מן השמים בתחילת השנה שיצליחני בשעורים אלא בחטים עכ"ל.

ש"מ לאו אורח ארעא למעבד הכי ורחמיו על כל מעשיו כתיב, וכתוב (משלי יז כו) גם ענוש לצדיק לא טוב ע"כ.

והעירו בתוס' מס' ברכות (שם ד"ה ההוא) וז"ל: אע"ג דהמינין והמסורות מורדין ולא מעלין' (ע"ז כו:), היינו בידי אדם, אבל בידי שמים לאו אורח ארעא, להענישם ולהטריחם [=ולחטורם (תוס' ע"י)] ולהורגם בידי שמים, שלא כדרך בנ"א.

והתוס' ממשיך: ואי גרסינן הכא 'עובר כוכבים' ניחא, דקאמר התם [במס' ע"ז] (שם) העובדי כוכבים ורועי בהמה דקה, 'לא מעלין ולא מורדין' עכ"ל.

תורת העולה מדברי תוס': דאין לעשות פעולות ביד"ש להרוג 'מינים' על אף דקיי"ל בגמ' (ע"ז שם) 'שמורדין ולא מעלין', זהו דווקא בידי אדם אבל להטריח ולהטריד בידי שמים כגון לקללם בשעת זעם לאו אורח ארעא - ולגבי גוים יותר פשוט לתוס' אמאי לאו אורח ארעא למעבד הכי, דבהן קיי"ל להדיא בגמ' 'לא מעלין ולא מורדין' וא"כ בכל אופן [אף בלתי הברלים שבין ידי אדם ליד"ש] מיושב אמאי לאו אורח ארעא לקללם בשעת זעם דימותו, דהא אין מורדין אותם.

ג' תירוצים על הקושיא האידך רצה ריב"ל לקלל הגוי שימות והא קיי"ל דגוים לא מעלין ולא מורדין

ומרם כל שיה, כל העובר ע"ד התוס' משתומם, דאי בעכו"ם ניחא משום לא מעלין ולא מורדין, א"כ האידך ביקש ריב"ל מעיקרא לקללו בשעת זעם, ועוד למה אמר ריב"ל ש"מ דלאו אורח ארעא וכו', הא הו"ל למימר בפשיטות דאין לקללו משום דלא מורדין.

ואכן כבר עמד ביה תוס' גופיה במס' ע"ז (ד: ד"ה ש"מ) ומתרוצו וז"ל: לספרים דגרסי' ההוא עכו"ם ניחא, דעכו"ם לא מעלין ולא מורדין (לקמן כו:), והוא שביקש לקללו, להזיקו בקללתו נתכוין ולא להרגו, ולא דמי להורדה לבור וכו' עכ"ל.

והיינו דתוס' מתרץ דמעיקרא ידע הא דאין מורדין עכו"ם, אך בקללתו רצה רק להזיקו, ולא להרגו, והזיק אינו דומה להורדה לבור [למותו], ושוב ראה דאף להזיק גרידא אינו כדאי, דלאו אורח ארעא כו',

ובתוס' רבינו אלחנן (ע"ז שם, ד"ה הוי מצער ליה ההוא גוי) עמד ג"כ בקושיא זו וז"ל: וא"ת איך רצה להמיתו, והא הגוים לא מורדין, וי"ל דמצער ליה טובא שאני, ולפי מה שפירשתי [לעיל שם] דאין מת בכך מיד, אלא שחלה עליו הקללה, לא דמי להורדה לבור עכ"ל [וז"ל לעיל, לא נתשייר משונאייהם של ישראל שריר ופליט, מקללתו קאמר, ואפי' אדם אחד לכדו כגון ההוא מינא דבסמוך יכול להיות שלא ימות מיד בקללת המקללו אלא שהיא מועלת לו להזיק לו הרבה עכ"ל].

והיינו שרבינו אלחנן מתרץ בתרי אנפין, אמאי רצה מעיקרא לקללו ולא חש להא דאין מורדין, חדא דהיכא שהגוי מצער טובא איה"ג דמותר להורדו ע"י קללה, ועוד מתרץ תי' שני דקללה לאו הורדה הואיל ואינו מת בכך מיד אלא שהקללה חל ומועלת

להזיק לו הרבה [שיבוא אח"כ למיתתו], אינו דומה להורדה לבור [ומדבריו נראה דלא ס"ל כתי' תוס' הב' דאיהי ס"ל דמותר לקלל גוי אף שימות ואי"ב משום ולא מורדין דאין הגוי מיית מיד כמו הורדה לבור, ועי"ש בציונים (הע' 110) שדייקוה, ולהלן (אות ג') נעיין דס"ל דגרמא מותר].

ותורת העולה: דנתיישב בג' מהלכים, א' התוס' ס"ל דאין לקלל גוי בשעת זעם שימות דאף זה חשיב כהורדה למיתה, וריב"ל נתכוין רק להזיקו ואף זה הראו לו דלאו אורח ארעא, ב' ורבינו אלחנן בתי' קמא ג"כ ס"ל שקללה למיתה חשיב הורדה ואין לקלל גוי שימות, מכ"מ היכא שמצער טובא שאני, ורק משום דלאו אורח ארעא, ורחמיו וכו' אין לעשותו, ג' ובתי' ב' מבאר דלקלל בזעם למיתה לאו בכלל הורדה לפי שאין המיתה מתקיים מיד, ואך מצד לאו אורח ארעא וכו'.

וידהי' איך שיהי' באנו עלה דאין לקלל גוי בשעת זעם שימות, איבע"א דבכלל אין מורדין הוא, ואיבע"א משום דלאו אורח ארעא ורחמיו על כל מעשיו כתיב, והשתא שימה עלינו להתחקות איך נחשב ענין 'התפילה' שמתפלל על גוי שימות, אם זה דומה לענין קללה בשעת זעם ואם כן עכ"פ לא מצאנו ידינו להתפלל דעכ"פ לאו אורח ארעא וכו', או לא.

יש מקום לחלק בין לקלל גוי בשעת זעם שימות לבין להתפלל עליו שימות **ומקופיא** יש מקום לפלוג ולחלק דענין התפילה לאו היינו כענין מקלל בשעת זעם שימות ומכריח כלפי שמיא להמיתו, דתפילה אינו אלא השתדלות בתורת בקשה מאדון כל היצורים שיקשב וישמע לקולו שימות הגוי שהוא לטובתו, ואם רצונו ית"ש למלאותו יעשהו, ואם לאו מי אמר ותדי והבוית"ש לא יקבל תפילתו, ואין זה דומה למי שמכריח ומטריד ודו"ק.

נדון שלפנינו דמיירי במתפלל על גוי שימות עדיין השאלה על מקומה אי אריך למיעבד הכי

ובעמדינו הלום אם כנים אנחנו בדברינו, לכאו' אין להוכיח מכאן מידי שאין להתפלל על גוים שימותו, דהא דשמענו בתוס' ובגמ' דאמרו"ל לאו אורח ארעא למעביד הכי וכו' ורחמיו על כל מעשיו, וגם ענוש וכו', והו' לענין לקלל בשעת זעם דהוי כמכריח כלפי שמיא וכו', ול"א שייך גם להא דאין מורדין אותם, משא"כ תפילה שאין פעולתו ענין הורדה, וגם אינו מכריח רק רחמים ותחנונים לפני המקום, ומיתלי ברצונו ית"ש והבוכ"ע שומע קול שועת עתירות ופועל רחמיו כרצונו, מנא לן שאין מתפללין [ולהלן נחזי שקסת'ו בין הגדולים].

ואכן שוב מצאתי אחד מקמאי שעמד בהאי חילוקא בין קללה לתפילה ודבריו כאיתן חלמיש, ויובאו בס"ד להלן (אות ד') בסיום דברינו.

ב

מהדיון שדנו האחרונים לאורך גיסא, 'אי מותר להתפלל על גוי שיחיה ולא ימות',
איכא למשמע נמי לנידו"ד

ובהדי עיוני בנידו"ז שמתי לבי לדברי גאוני בתראי שגשאו ונתנו לדבר והפיכו, והיינו אי
מותר להתפלל על גוים שיחיו וירפאו ולא ימותו, ובדבריהם מצאתי שנגעו
בשפתם מה דנוגע לנדונינו וענין שמתוכנם מצינו לעמוד על הכירור גם בשאילתן, אמרתי
לעבור ע"ד בקצרה כפי שידי יד כהה מגעת.

הנה גאון עזינו ראש לבעלי אסיפות בעל שדה חמד (מערכת כללים אות ל' כלל קיז) הביא
משו"ת חיים ביד (סי' ל"א) למרן החב"ן, שעמד לבאר בישראל שיש לו סוחר גוי
שמרויח עמו ועושה לו טובה, ונחלה הגוי, אם מותר להתפלל עליו שיחיה וכו', וכ' שהיתר
גמור הוא ונכון לעשות כן, כיון דמטי ליה הנאה מיניה צריך לעשות לו טובה, והביא כמה
מעשים שבאו לידו בענינים אלו והורה להתפלל, ונענו בתפלתם והי' קידוה"ש ואהבת
האומות את ישראל בראותם יושר לבבם עי"ש.

בשיש תועלת להתפלל על רפואת הגוי אינו עובר על ולא תחנם

ומרם אמשיך אעיר בנוגע מה שמותר להתפלל על גוים ולא חייש משום ולא תחנם,
יצוין לשו"ת ערוגת הבושם (או"ח סי' ל"ג) לענין ישראל שחושש שלא יזיקנו
עכו"ם, אם לא יברכהו, דמותר לו לברכו, דבאופן שיש לישראל הנאה ליכא משום ולא
תחנם, כעין מ"ש הר"ן (פ' השולח) הביאו מג"א (סי' צ' סק"ל) דכשמשחרר עבד משום
מצוה, מותר לצרפו למנין דמטי לישראל הנאה מיניה ליכא משום ולא תחנם עי"ש,
ועי"ע שו"ת שיח יצחק (ח"א סי' צ"ט) דלגבי אוהבו ומכירו לא שייך ולא תחנם לענין
ברכה ותפילה עליו עי"ש [וזכיתי להע' זו מס' הנפלא 'לברכה ולא לקללה' להג"ר זאב
בראווער שליט"א מפק"ק]

והנה בשד"ח שם הן עוד וז"ל: ואם מותר ללחוש לנכרי עובכ"ז חולה שמבקש מישראל
שילחוש לו ויתפלל לרפואתו וכו', הנה הרב מוהרי"ן עמ"ה בס' רב דגן (בקונט'
אות לטובה סי' מ"ה) נשאל על זה והשיב שאם יודע שהוא מחסידי אוה"ע ודאי דמותר לעשות
לחש ולברכו ולהתפלל עליו שהרי אמר אליהו זל"ט מעיד אני שמים וארץ בין גוי או עבד
או שפחה אם יעשו המצות שמחייב בהן הרי הוא בן עוה"ב ואם החולה הוא רע לשמים
ולבריות, אם אי אפשר לו להשגמט מללחוש עליו, ילחוש עליו משום איבה, שהרי אמרו
מפרנסין עניי נכרים מפני דרכי שלום, רק שיתפלל להקב"ה שיישוב למוטב ויתרפא.

וממשיך הרב דגן: אבל אין להונותו תחת ברכה יקללנו ויתפלל עליו שימות שהרי מצינו
[בגמ' ברכות שם] בההוא מינא דהוה בשבכותיה דריב"ל דהוה מצער ליה טובא
ולא איסתייעא ליה למילתיה ואמר שמעת מינה דלא ניה"ל לקוב"ה דאלמיייה ורחמיו על
כל מעשיו כתיב וכו', והנהי בריונא דהוה בשיבכותיה דר"מ והוה מצערי ליה טובא ואמרה

ליה דביתיה בעי רחמי עליהו דליהדרו בתשובה דכתיב יתמו חטאים ואל חוטאים [שם דף י.] ואין בין פריצי ישראל לשל שאר אומות, כדמוכח מעובדא דריב"ל הנ"ל אלו תורף דב"ק. ומוסיף השד"ח: ויש לפקפק בדבריו האחרונים, אבל מה שכתב בתחילה שאין להגות אותו וילבש קללה תחת ברכה הא ודאי דינא הוא והרי"ז גונב דעתו ואסור לגנוב אף דעת הנכרי ואין לך גניבת דעת מזה, ולכן אם הגוי רע מעללים ומבקש שיברכהו חלילה לקללו ולהתפלל עליו שימות אלא יעשה כמו שאמר הרב והוכיח מדברי התוס' בעובדא דריב"ל הנ"ל דבומה"ז שאין הנכרים עובדים עכומ"ז אינם בסוג ולא מעלין, וגם שאם תהיה שעת רצון ומקובל תפילתו יהא קידוש"ש וכו', וגם אפשר שע"ז ישוב והביא בשם הרב אליהו קצין דאיתיה רא"ה מאלישע הנביא דריפא את נעמן והי' גר צדק וכו' עיי"ש עכ"ל.

ועוד הביא מס' רב דגן שם: דמה שפסק מרן ביו"ד (ס' קנ"ח ס"א) שאסור לרפאות אם לא כשיש חשש איבה, היינו בדורות הקודמים שהיו אדוקים בע"ז לא כן עתה ימים האלה, ובזה"ז שאין עובדים עכומ"ז וכו', ואין מי שחולק בדבר עי"ש ע"כ [ועיי"ע להלן מהבית שערים].

והנה אין ספר 'רב דגן' בידי, ואקונן 'איה רב דגן', אבל כפי הנמסר בפומיה דשד"ח חזינן ליה לדעתו דס"ל ביסודו דהשתדלות שע"י תפילה נחשב בכלל 'מעלין' שהרי טרח למצוא ישוב אמאי מותר להתפלל עליהם ולא יוקשה מהא דקיי"ל לא מעלין ולא מורדין, ומוצא יישוב דבזמננו מותר להתפלל שיחיה ויתרפא, ואפי' גוי רע מעללים [ואי אפשר להשתמט ממנו] יראה לבקש עליו שיוחזר למוטב, והא דאמרו ז"ל 'דלא מעלין ולא מורדין' זה דווקא בימי קדם שעבדו ע"ז, ואי איתא שתפילה לאו בכלל העלאה [או הורדה], הלא קושיא מעיקרא ליתא, דמאן אמר דהשתדלות של תפילה נחשב כמי שמעלה להגוי, והלא תפילה רק רחמים לפני המקום, ועב"ח דהבין דענין התפילה דמי כמעלה בידים ודו"ק [ויתכן שזהו מה שנתחכם להגאון השד"ח במ"ש שיש לפקפק בדבריו אחרונים ודו"ק].

לדעת הפוסקים דהמתפלל על גוי שיחי' בגדר 'העלאה', יוצא דהמתפלל על גוי שימות הרי"ז נדר 'הורדה' ואסור להורידן

והשתא לפי דעת הרב רב דגן דתפילה לרפאות של גוים חשיב כהעלאה בידים, א"כ לדעתו הה"נ לאידך גיסא כשמתפלל על גוים שימותו חשיב כהורדה בידים, וקיי"ל דאין מורדין, וכש"כ דשייך ביה לאו אורח ארעא וכמ"ש הוא גופיה ראה מדחז"ל בברכות מעובדא דריב"ל ומעובדא דר"מ דאין להתפלל על גוים, וכן פריצי בני' [דחד דרגא הן], ולפי"ז איכא לתמוה על הרב ז"ל דעדיפא מיניה הו"ל למינקט דאית ביה משום הורדה ודו"ק.

אך לו יתביא לן שכך דעתו, יש להגדו עליו, דהן הראינו לעיל גבי 'לקלל' בשעת זעם שנתבטמו בעלי התוס' אי המקלל כמורידו נחשב או לא, ולכמה מהלכים לא חשיבא הורדה, ואין לעשותו משום לאו אורח ארעא, ואף למ"ד ד"ב משום הורדה איתמרי רק במקלל בשעת זעם דמכריח כלפי שמיא, אבל במתפלל שימות דאינו מכריח כלפי שמיא,

מהיכי תיתי שיהא ענינו חמור כמקללו בשעת זעם, אולם יתכן דס"ל להרב בעל רב דגן והואיל והני תרווייהו תלויין ביד"ש לפיכך שוויין להדרי לענין לאו אורח ארעא, ואפי' ננקוט כהמ"ד דענין קללה לא חשיב כהורדה, אכתי אמו"ל ביה דלאו אורח ארעא הוא, ובכן גם להתפלל דינו כוותיה [ולא רציתי לתרץ דמחשב תפילה כגרמא, וס"ל כרבוותא ד'גרמא בהורדה' נמי אסור (עי' דברינו להלן), דא"כ יוקשה מיניה וביה האיך מתיר להתפלל על רפואתו והא גרם הצלה 'בהעלאה'].

ג

השו"ת בית שערים מחלק דתפילה על גוי שיחי' אינו נדר העלאה רק סיבוב הצלה, וסיבוב העלאה מותר כמ"ש הט"ז

ואמינא דאכתי לא סגר בפנינו שער התפילה כי מצינו לעומתו בשו"ת בית שערים (יו"ד סי' רכ"ט) שנשאל מפי הרב הקדוש רבי נפתלי הירצקא זצ"ל אבד"ק ראצפערט שהגויים באים לפניו לבקשו להתפלל עבור חוליהם שבביתם אי שרי ליה להתפלל על רפואתם, ובתשובה נכנס לעובי קורה בהא דקיי"ל בגמ' ע"ז דעכו"ם לא מעלין ולא מורדין, ופשטא דמילתא משמע דטעמא משום שמגדל בן לע"ז כמו בהנך דתנו לעיל מיניה, ונחית לדון בזה מה לרפאות בשכר, וכן נכנס לדון (ד"ה אמנם) מצד ולא תחנם דאיפסיק ברמב"ם ריש פ"י מה' עכו"ם דאסור להצילם ומהתם משמע דאם בשכר מותר וכו'.

ולמסקנא דמילתא (ד"ה תבנא לדינא) מסיק דמותר להתפלל בעד נכרי חולה בין אם נוטה למות או אינו נוטה למות, דלדעת כמה מפרשים אם אינו עובדי ע"ז מותר לרפאותו, וכ"ש נכרים בזה"ז דלא עובדי ע"ז הן, וכמכ"ש כשהגוי מבקש להתפלל עבורו הרי מאמין באלקי ישראל והרי ב"נ אינו מצווה על השותף, ועל כן מותר אפי' אין לחוש משום איבה עכ"ד.

ומסיק שם (בד"ה ועוד נ"ל) דאפי' את"ל דאסור לרפאותו [גם של זמנינו], מ"מ להתפלל לפני שומע תפילה היודע כל מעשי בני"א ומחשבותם שפי"ד, דממנ"פ אם יודע שאין מקיים ז' מצות לא ישמע תפלתו, ואם יודע שמקיים ויועיל תפלתו הרי באמת מותר להצילו.

וישוב ממשדך: ועוד נראה דכמו שכ' מו"ז יו"ד סי' קנ"ח (סק"א) אהא דאין מורדין, דדוקא הורדה בידים [להמיתו] אסור, אבל סיבוב מיתה מותר, הכי נמי האי דלא מעלין, דוקא העלאה בידים אסור, אבל סיבוב העלאה מותר, וא"כ להתפלל עליו שאינו הצלה בידים ממש רק סיבוב הצלה מותר, וכ"ש למ"ש רש"י (פ"א דתענית יד. ד"ה ולא לצעקה) תפלה שאין שאין אנו בטוחים כ"כ שתועיל תפילתנו וכו' עכ"ל.

תורת העולה מהבית שערים: דאפי' נימא שאין לרפאות גוים של זמננו, אכתי תפילה להתפלל עליהם שיחיו שרי דאין זה רפואה בידים רק סיבוב הצלה ומותר, ובנה יסודו על דברי אדונינו דו"ד במו"ז דהא דקיי"ל עכו"ם אין מורדין היינו דווקא הורדה בידים, משא"כ סיבוב מיתה.

ואחר שהודיענו דתפילה רק כסיבוב הצלה ולא הצלה בידים, וראייתו לא אחר אלא מדבר והיפכו מהא דאין מורידין דפסק המו"ז דסיבוב מיתה מותר, ובכן תפילה דבגדר סיבוב מותר, נמצינו איפוא למוד, דהה"ד לענין מיתה להתפלל על גוי שימות דאין התפילה אלא גדר סיבוב ולא הורדה בידים, ולא בכלל הא דאין מורידין ודו"ק.

לפי הבית שערים עולה דהה"נ לאידך גיסא להתפלל שימות אינו גדר הורדה בידים רק סיבוב הורדה ומותר

ומעתה נחזי אנן, בנוגע לשאלתינו אי ניתן להתפלל על גוי שימות, אראתן דתפילה אינו אלא סיבוב מיתה, מצאנו ביה חיזוק לסברא קמייתא שענין התפילה על מיתה גוי אינו דומה לענין הקללה שאמו"ל שלא אורח ארעא, דהתם כשמקלל בשעת זעם איבע"א דהוה הורדה בידים ואיבע"א דאין בו הורדה רק מכריח כלפי שמיא ועדיין לאו אורח ארעא, מכל מקום תפילה שאני שאינו בגדר מכריח, וכש"כ לרש"י שאין אנו בטוחים כ"כ שתועיל תפילתינו וכו', א"כ שפיר י"ל דמותר להתפלל שימות, דדוקא הורדה בידים או במכריח כלפי שמיא אמרו לאו אורח ארעא, משא"כ כשאינו מכריח כלפי שמיא, לא איתמר ביה דלאו אורח ארעא ושפיר מצינו להתפלל על מיתת גוים.

יש לדחות, דכל זה להבית שערים דאזיל עם המו"ז דגרמא מותר, אבל י"ל דהדין עם הב"ח דגרמא אסור

אכן יד הדוחה נטויה, דאי משום הא לא רווחא לן מידי מדברי הבית שערים, דהן אמת שעוררנו שהדעת נותנת לחלק בסברא של מעם בין השתדלות שע"י תפילה להשתדלות שע"י קללה דלא שווין הדדי, אולם מדברי בית שערים לא נודענו, וכל מה דחזינו בדבריו הוא רק הנחת יסודו דתפילה נחשב כסיבוב העלאה והותרה, כעין שהותר סיבוב הורדה ולא עוברין על הא דעכו"ם 'לא מעלין' ודו"ק.

ובעמדינו על רקע דא לא נושענו, דהן הראינו לעיל ממשנתן של רבותינו בעלי תוס' דלכמה דרכים נמו דע"ק דגם לקלל בשעת זעם למיתה חשיב כהורדה בידים, ומה"ט נטרחו לחלק בתירוצים שונים איך רצה ריב"ל לקלל הגוי שימות, איבע"א משום דמצער טובא, איבע"א שאיה"נ לא רצה רק להזיק, [אולם לתי' שני דרבינו אלחנן, לקלל לאו בכלל הורדה (עי' לעיל אות ג)] ואיך שיהי' חזינו ממשנתם דגם ענין הקללה בשעת זעם הגם שלא הורדה בידים לבור למות חשיב כהורדה, ומחוות דעתם שמענו דס"ל דאף סיבוב מיתה שאינו הורדה בידים ג"כ אסור, וכה ראיתי בציונים לתוס' רבינו אלחנן (להג"ר א"י קרויזר שליט"א) הנ"ל שדייק הכי, וציין דכן מפורש בתמים דעים (סי' ר"ג) תשו' ר"י שכ' להדיא דאין מורדין אפי' בגרמא עיי"ש, וזהו דלא כדעת רבינו המ"ז אלא כדעת רבינו הב"ח שהמ"ז חולק עליו שם, שם"ל דאף סיבוב הורדה אין לעשות לעכו"ם עיי"ש [והמ"ז יכול להשען על תי' הב' של רבינו אלחנן, דלפיו אין ראי' דגרמא אסור] ודו"ק.

ולפ"ז אחרי שתשו' בית שערים כונן הוראתו ביחוד על דעת המ"ז, וידענא שהב"ח חולק, ואתו עמו להקת ראשונים וכפי שראינו מרביתנו בעלי תוס' הנ"ל, א"כ יש לבעל דין מקום לחלוק שאין לנו ללמוד מדבריו, דיש לטעון דהדין עם כל הני רבוותאי

דגם סיבוב הורדה [או סיבוב העלאה] אסור, ואם ניזל אחר הנחת בית שערים דתפילה בגדר סיבוב, יתלקט לן שאין להתפלל על גוים שימותו, דהשתא דגרם הורדה אסור גם סיבוב אסור דבכלל אין מורידין, ולא רק משום לאו אורח ארעא, אלא מדינא דהנ"ל [ואי' מה"ת או דרבנן, עי"ד שם].

ד

איברא אכתי מצינו להדר ולטעון דנר"ד לכו"ע מותר דתפילה אינו בגדר גרמא וסיבוב כמקלל, רק רחמים ותחנונים

וא"ל אם נחפז למצוא היתירא בלי עקולי ופשוטי להתפלל על גוי שימות, מצינו לחתור יסודו על סברא קמיתא שפתחנו בפתח דברינן, דתפילה ענין אחר לגמרי ואינו בגדר סיבוב וגרמא, ורחוק הוא מלקלל דחשיב כגרמא להרבה רבוותאי, אבל תפילה אינו אלא רחמים ותחנונים, ולא איתמר ביה מה דאמו"ל דלאו אורח ארעא וגם ענוש לצדיק, דוהו לגבי קללה בשעת זעם דחשיב כסיבוב וגרמא או טירחא כלפי משמאי [כל מר כדאי"ל], משא"כ תפילה לית ביה מכל הני מרעין בישין, כבן לכו"ע הותרה, ואפי' להני רבוותא דנקטו דגרם הורדה אסור, תפילה שאינו מכריח כלפי שמאי אין זה בכלל גרמא [נוסף לפרש"י שאין אנו בטוחים כ"כ שתועיל תפילתו וכו'].
ואכן מצינו לבעל באר שבע שהעלה דתפילה אינו בגדר סיבוב הורדה שאינו מכריח כלפי מעלה רק דרך תפילה ובקשה

ואכן שוב מצאתי לחד מקמאי שכבר עמד להדיא בהאי חילוקא בין קללה לתפילה וקאי לענין המינים, והי ניהו האשל הגדול בעל באר שבע בחי' למס' סנהדרין (קד: ד"ה אפילו במינין) שהביא לדברי התוס' בפ"ק דברכות ופ"ק דע"ז (הנז"ל), שתי' דאע"ג שהמינין מורידין ולא מעלין מכ"מ לא ה' לו לדחוק בידי שמים ולהעניש מי שאינם רוצים להעניש אע"פ שמותר להרגו בידו כו', ומקשה על תי' התוס' ובסו"ד מקשה בזה"ל: ועוד קשה לי הלא אנו אומרים בתפילותינו 'וכל המינים כרגע יאבדו' דהיינו ביד"ש, ולכך אנו אומרים 'כרגע' שהוא שיעור זעמו של הקב"ה - מיהו בהא איכא למימר שלא אמר ריב"ל ש"מ לאו אורח ארעא וכו' אלא דוקא להכריח הקב"ה שיהרג המינין ע"י שיכוין שעת זעמו, אבל דרך תפילה ובקשה שפיר דמי כיון שאינו מכריח להקב"ה עכ"ל.

והשתא שזכינו לדבריו לכאן' באנו אל המנוחה ואל הנחלה דניתן להתפלל על גוים שימותו, דביון דדרך תפילה ובקשה שפיר דמי דאינו בגדר מכריח להקב"ה, ויסודו כאיתן חלמיש שהרי מתפללין בכל יום ויום בשמו"ע שנתקנה ע"י אנשי כה"ג 'וכל המינים יאבדו כרגע יאבדו' על אף שלקללם בשעת זעם אמו"ל להדיא דלאו אורח ארעא כו', בכל זאת תיקנו להתפלל על אבדתם בדרך בקשה, כי אין זה דרך הכרח כלפי שמאי, וממנו יוושעון ללמוד אורחות חיים להתפלל כה"ג דרך בקשה לפני הקב"ה

שומע כל תפילות, על מיתת גוים היבא שהוא לתועליותנו, ואין לה מגע ומשא לגרם הורדה או ללאו אורה ארעא, ובפי שהשריש לן הבא"ש, כנלענ"ד לנכון ונצרך אני לרב.

ועיני צופיות קדם הדר"ג ששיב אמרי אמת לשולחיו, והמקום יהא בעזרו וכו' עדי נוכח מהרה שכל העמים יהפכו שפה אחת ויאמרו כל אשר נשמה באפו ה' אלקי ישראל מלך בבגוא"צ בב"א.

תשובה בענין הנ"ל

הרב יוחנן סג"ל וואזנער

דאב"ד דחסידי סקווירא

ודומ"ץ דקהל דחסידי סקווירא מאנטריאל יצ"ו

לכבוד מע"כ ידידי הרה"ג הנפלא מו"ה שלמה אלעזר מנחם שפילמאן שליט"א מהלומדים החשובים של מבצר הכוללים של ק"ק קרית יואל.

אחדשה"ט קיבלתי מכתבכם החשוב בעד השאלה אי מותר להתפלל על גוי שימות, באופן שאין הגוי מוזק לו, רק שעל ידי שימות הגוי ירויח ממון.

ומע"כ האריך והביא ראיות לכאן ולכאן, ולמעשה העלה מע"כ עפ"י המבואר בספר באר שבע (סהרין קד:) דאפילו אם נאמר דאסור לקלל גוי, זה נחשב כמו שעושה בידים, והלא קיי"ל שלא מעלים ולא מורדים, כמבואר בשו"ע (יו"ד סי' קנ"ח ס"א), אעפ"כ ברך תפלה ובקשה מותר, והשי"ת יעשה כרצונו.

והנני להעתיק בזה עוד שני מראה מקומות בענין זה.

האחד מספר חכמה מאין (מערכת המגיד מקאזניץ) שפעם בא גוי אחד לפני המגיד הק' מקאזניץ זי"ע לבקש שיעתיר עבור ילדו החולה, אמר המגיד הק' רבונו של עולם מה אתפלל לפניך אם אתפלל שהקץ יחיה יתרבו גוים בעולם אתפלל שימות יאמרו שהיהודים אינם יודעים להתפלל ויגרם חלילה חילול השם, אלא מאי, אתן לך עצה כביכול יש לו עוד ילד בבית שהילד ההוא ימות, הילד הזה יבריא, ממילא ידעו שאתה נענה לתפילותינו וגם לא יתרבו גוים בעולם", וכך הוה, כשהגוי שב לביתו אשתו יצאה לקראתו לבשר לו שכבר הוטב לילד, ובאותה עת נפל ילדו האחר מן השולחן ומת, כך קיים הקב"ה את עצת המגיד ודבריו.

והשני בספר אוצר פתגמים ושיחות (עמוד נא) בשם הצדיק רבי מאיר מפרמישלאן זי"ע, שאמר לפרש המושג רבי חנינא בן דוסא היה מתפלל על חולים ואמר זה חי

וזה מת, נשאלת השאלה, זה לחי היה צריך להגיד, אבל זה למת לא היה צריך לגלות, ועוד למה כתוב 'וזה' עם ויו, ומנין היה לו הכח להתפלל על חולה שיחיה בזמן שנגזר על החולה מן השמים שימות, ותירץ על זה שהוא פעל עם התפילות שלו שאם נגזר על אדם למות היה מת במקומו גוי רשע, וכמו שאמר הכתוב ואתן אדם תחתיו, ואמרו חז"ל אל תקרי אדם אלא אדום, לזה התכווין זה חי דהיינו שיהודי יחיה, וזה מת, דבאותו זמן ימות איזה גוי תמורת היהודי, זה היה כח התפילה של רבי חנינא בן דוסא.

ועכשיו אסתגר בזה, ואברך את מע"כ שותכו להוסיף בתורה ועבודה, ולזכות את הרבים מתוך שמחה נחת והרחבת הדעת, ויעזור השי"ת שהימים האלו יתהפכו לששון ולשמחה ונזכה במהרה לישועתן של ישראל בביאת משיח צדקנו בב"א.

וע"ז באעה"ח ידידכם

יוחנן סגל וואזנער

הרב שמאי קהת הכהן גרוס

בעמח"ס שו"ת שבט הקהתי

דומ"ץ דקהל מחזיקי הדת בעלזא, עיה"ק ירושלים ת"ו

בס"ד. מה שהאריך כבודו ג"כ דעתי לענ"ד נראה דמותר להתפלל שימות החולה הגוי בדרך תפילה, ולא בדרך קללה דעי' בווה"ק דאסור לקלל גוי דאם ה' מקללים תרה לא יצא אאע"ה עיי"ש.

ויש להוסיף דיש סגולה שנהגו בכל הדורות מי שהוא חולה מסוכן ל"ע שיכול למכור המחלה להגוי והגוי יקבל המחלה, והישראל יתרפא.

ובכ"ז הדורות מצאנו אם גוי ציער ליהודי האדמו"ר סלקם מן העולם.

בברכת התורה

שמאי קהת גרוס הכהן

הרב נחמן יחיאל מיכל שטיינמעטץ

בעמח"ס שו"ת משיב נבונים ז"ח, ושפתי נבונים

דומ"ץ דקהל דחסידי סקווירא בארא פארק יצ"ו

א"ל מע"כ הר"ה ג' ר' שלמה אלעזר מנחם שפילמאן שליט"א

בעניין שנתספק בת"ר במי שקנה פולסית ביטוח [-אינשארענס פאליסי] על שם זקן גוי למעלה מגיל תשעים, והסדר הוא שצריך לשלם בכל שנה סכום גדול בעבורם עד שימותו ואז יקבל הסכום שנקצב בפוליסה, ונסתפק מר אי שרי ליה להתפלל שימות אותו הגוי כדי שיוכל כבר לקבל את הסכום הקצוב, ולא יצטרך לשלם ע"ז עוד ועוד.

גם ענוש לצדיק

והנה הביא כת"ר מדברי התוס' במס' עבודה זרה (צ, ב' ד"ה שמע מינה) על מה דאיתא שם דרבי יהושע בל לוי הוה מצער ליה ההוא מינא, יומא חד נקט תרנגולא ואוקמיה בין כרעיה דערסא ועיין ביה, סבר כי מטא ההיא שעתא אלטייה, כי מטא ההיא שעתא נימנב, אמר שמע מינה לאו אורח ארעא למיעבד הכי 'ורחמיו על כל מעשיו' כתיב, וכתוב גם ענוש לצדיק לא טוב, ע"כ. וכתבו התוספות דאף על פי שהכופרים מורדין לבור, מ"מ קאמר שמע מינה לאו אורח ארעא, כי לא ה' לו לדחוק בידי שמים ולהעניש מי שאינם רוצים להעניש, אף על פי שבזמן הבית ה' מותר להורגו בידיים, ע"כ. ובשו"ת הרשב"א (חלק א סימן תיג) גרס: אמר שמע מינה גם ענוש לצדיק לא טוב 'ואפילו לגוי', נראה מדבריהם דאסור לקלל או להתפלל על העכו"ם שימות.

והביא כת"ר מספר באר שבע (סנהדרין קח ב) שלא אמר רבי יהושע בן לוי שמע מינה לאו אורח ארעא כו', אלא דווקא להכריח הקדוש ברוך הוא שיהרגו על ידי שיכוון שעת זעמו של הקב"ה כמו שהיה במעשה דרבי יהושע בן לוי, אבל דרך תפלה ובקשה שפיר דמי, כיון שאינו מכריח להקב"ה.

דעת הראב"ה ותוס' הרא"ש

ובאמת חילוקו של הרב באר שבע כתבו גם הראב"ה (חלק א' מסכת ברכות סימן טז) עיי"ש שכתב ז"ל: וצריך אדם שלא יכוון בשעה שהקב"ה כועס להעניש את חברו שנאמר 'גם ענוש לצדיק לא טוב', פי' מפני שהוא כהורגו בידיים שאז בברור נענש, אבל בעניין אחר שפיר דמי היכא דלית דינא בארעא, וכענין תפילה למשומדים וכמו שנמצא בספר תהלים, ע"כ.

דרי מבואר להדיא בדברי הרב באר שבע דרך באופן שמכוון בשעה שהקב"ה כו' דהוה כהורגו בידיים ואסור, אבל בעניין אחר כגון להתפלל שימות, שרי, אכן הרא"ש נראה דלא סבירא ליה היא חילוק, דהנה בש"ס (ברכות י, א) במעשה דהנהו בריוני דהוי בשבכותיה דרבי מאיר כו' דהוה קא בעי רבי מאיר רחמי עליהו כי היכי דלימותו, אמרה ליה ברוריא כו', בעי רחמי עליהו דלהדרו בתשובה 'ורשעים עוד אינם', בעא רחמי עליהו והדרו בתשובה, ע"כ. והקשה הרא"ש (בתוס' שם ד"ה הוה בעי) מהא דאמרינן בעובדא דרבי יהושע בן לוי הנ"ל 'גם ענוש לצדיק לא טוב', ואפילו בצדוקים, ותירוץ דשמא היו מצערים אותו יותר מדאי או שמא היו רשעים יותר מדאי עיי"ש, ואם סבירא ליה חילוק הנ"ל א"כ מאי קשיא ליה, הא התם רבי מאיר לא עבד כעובדא דרבי יהושע בן לוי לעשות מעשה ע"י תרנגול כו' אלא ע"י תפלה, ומדהקשה כן הרא"ש ויישב באופן אחר מוכח דלא סבירא כהאי חילוקא דרבנן שהחילוק הראב"ה ובספר באר שבע הנ"ל בין היכי שמכוון זמנו של הקב"ה לדרך בקשה בעלמא.

בקש רחמים שלא יקלטנו הארון

והנה בקהלות יעקב (בבא קמא בנדפס מחדש סי' מ"ה) האריך בעניין מוזק באופן סגולי, ובאותו ג' שם הביא דברי השואל שהוכיח שאסור להתפלל שימות אדם מיבמות (עט, א) גבי מפיבושת בן יהונתן שהעביר המלך דוד את זרע שאול המלך לפני הארון וקלט הארון למיתה את ארמוני ואת מפיבושת בני רצפה בת איה, ואת חמשת בני מיכל בת שאול וכו', מתיב רב חנא בר קטינא 'ויחמול המלך על מפיבושת בן יהונתן בן שאול' שלא העבירו, וכי משוא פנים יש בדבר, אלא שהעבירו וקלטו ובקש עליו רחמים ופלטו, ואכתי, משוא פנים יש בדבר, אלא שבקש רחמים שלא יקלטנו הארון. ועיי"ש ברש"י 'משוא פנים יש בדבר' - הואיל וקלטו ארון לא היה לו להמית אחר תחתיו, עיי"ש. הרי מבואר דאסור להתפלל על דבר שאסור לעשותו בידיים עיי"ש בדבריו. ולענ"ד אין משם ראיה כלל, דהא התם מסרם אח"כ דוד בידיים, ואף דעל פי הארון עשה כן, מ"מ לא היה ראוי שיתפלל על זה שיקלטו הארון אחר תחתיו, כיון שבסופו של דבר מסרם למיתה בידיים, אבל תפלה לבד מנ"ל דאסור. וביותר לפי מה שפירש שם הריטב"א דקושיית הגמ' היתה האיד הסכימה שכינה כשקלטם הארון להרגם ולעקור מצוה זו, עיי"ש, וכן האריך להוכיח בספר ערוך לגר (יבמות שם) דאם לא נפרש כן קשה אי קרי ליה משוא פנים מה שיתפלל דוד שיפלטו הארון מפני שעיי"ש זה יכנס אחר תחתיו, א"כ איך מתורץ זה במה שאמר שהתפלל שלא יקלטו הארון, הא אכתי איכא משוא פנים דעיי"ש זה יקלט לאחר, ואי לא קרי לזה משוא פנים משום שהוא לא עושה מיד, אלא עיי"ש רצון הקדוש ברוך הוא נעשה כן, א"כ גם לפי ההוה אמינא שהתפלל שיפלטו הארון ג"כ לא פריך מיד, אלא צריך לומר דמאי דפריך ואכתי משוא פנים יש בדבר לאו על דוד המלך קפריך, דהוא ודאי לא עשה מיד, דכיון דהעבירו לפני הארון עשה כל המוטל עליו ומה שפלטו הארון היה מאת הקדוש ברוך הוא, אלא אקב"ה קפריך וכי משוא פנים יש בדבר, עיי"ש בדבריו, א"כ לפי זה בוודאי אין ראיה מזה לנדון דידן כלל.

מובטח לו שתתקבל תפילתו

ובקהלות יעקב (שם) מסיק דרך קללה או תפילה שמובטח לו שתתקבל אסור, כגון בשעה שרענע באפו כביכול וכיוצא בזה, אבל מי שאינו מובטח לו שתתקבל תפלתו אין איסור בדבר, וחילוק זה הוא כעין מה שחילקו הראב"ה והבאר שבע הנ"ל אלא דלדבריו הוא הדין בתפלה אם מובטח לו שתתקבל דאסור, איך שלא יהיה בנדון דידן שאינו מובטח שתתקבל תפילתו אף לדבריו אין אסור, אך עיי"ש שלא החליט כן להלכה ואדרבה העיר דמדברי התוס' בעבודה זרה הנ"ל משמע שאין לחלק בזה.

מצמער בחליו

וישמו בנדון דידן יש עוד צד היתר אם אותו גוי חולה ומתייסר וקץ בחיו, וזה על פי מאי דאשכחן בגמרא (כתובות קד, א) באמתיא דרבי שהתפללה קודם מיתתו שימות ולא יסבול ייסורים, ועיין בר"ן (נדרים מ, א) שכתב דפעמים צריך לבקש רחמים על החולה שימות, כגון שמצמער החולה הרבה ואי אפשר לו שיחיה, והוכיח כן מעובדא הנ"ל דכיון

דחויא אמתיה דרבי דעל כמה זימנין לבית הכסא ואנח תפילין וקא מצטער אמרה יהי רצון שיכופו העליונים את התחתונים, כלומר דלימות רבי עיי"ש.

וע"ע בשו"ת אנרות משה (חור"מ חלק ב' סימן עג אות א) שהביא דברי הר"ן להלכה, וכתב שם דהיינו אחר שכבר התפללו עליו שיתרפא ולא נעם, אז יתפלל שימות ולא יסבול ייסורים עיי"ש.

עכ"פ אם לפי דרך הטבע אין לו תרופה למכתו, ובפרט עכו"ם שהנהנה עמהם הוא על פי דרך הטבע, והוא כבר למעלה מגיל תשעים והוא קין בחיו מחמת ייסורים, כה"ג וודאי רשאי להתפלל עליו שימות, אבל אם הוא ברי ורוצה עדיין לחיות, אם כי יש מקום להקל להתפלל עליו שימות על פי דברי הראב"ה והבאר שבע הנ"ל שכתבו לחלק בין תפילה לקללה, וגם למה שנראה מדברי הרא"ש לאסור אף בתפילה יש מקום לומר כמו שכתוב בקהלות יעקב דכל שאינו בטוח שתתקבל תפלתו שרי כנ"ל, מ"מ למעשה צ"ע.

ה' יתברך הטוב בעיניו יעשה

ואו"י יש עצה לזה שיאמר בתפילתו בפירוש שהוא מבקש שימות רק אם אין איסור בדבר ואינו נגד רצונו יתברך וה' יתברך הטוב בעיניו יעשה, ובאופן זה לכאורה אין איסור בדבר, וכעין מה שכתב הרב החיד"א בספר דבש לפי (מערכת מ אות ה) דמה שאמרו רז"ל 'נתן עיניו בו' ולכאורה קשה מדברי ההלכות קטנות (חלק ב סימן צח) שכתב דההורג בשם הוה ליה דומיא דמימר בקדשים וכזורק חץ להרוג, ותיירץ ד'נתן עיניו' היינו שהיו מכון שאם הרשע חייב מיתה וחפץ ה' בזה תועיל הכוונה ואי לא לא עיי"ש.

וה' יאיר עיני שלא אכשל בדבר הלכה
ובזה אסיים וחותם בכל חותמי ברכ"ט בברכת כוח"ט
נחמן יחיאל מיכל שטיינמעטץ

